

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی

**بررسی آثار و پیامدهای
وضع تعرفه ۲۵ درصدی از
سوی آمریکا بر کشورهای
واردکننده از ایران**

معاونت سیاست گذاری و راهبری اقتصادی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمهوری اسلامی ایران

وزارت امور اقتصادی و دارایی

معاونت سیاست گذاری و راهبری اقتصادی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی آثار و پیامدهای وضع تعرفه ۲۵ درصدی از سوی آمریکا بر کشورهای واردکننده از ایران

کد تاییپی: ۴۰۵۱۳۱۳۷۱۴

نام دفتر: دفتر سیاست گذاری، مدلسازی و تحلیل های اقتصادی

نوع گزارش: پژوهش کتابخانه ای

تهیه و تدوین کنندگان: علی سرخوش سرا

مدیر مطالعه: زهرا کاویانی

ناظران علمی: منوچهر مصطفی پور، بنفشه پورحسینی

واژه های کلیدی: تحریم، سیاست های تعرفه ای، شرکای تجاری، صادرات، واردات

تاریخ شروع مطالعه: تیرماه ۱۴۰۵

تاریخ انتشار: شهریورماه ۱۴۰۵

«کلیه مطالب، دیدگاه ها، تحلیل ها و نتایج مندرج در این گزارش، بیانگر نظرات نویسندگان بوده و مسئولیت آن بر عهده ایشان است و لزوماً منعکس کننده نظر یا موضع رسمی وزارت امور اقتصادی و دارایی نمی باشد.»

تمام حقوق این اثر برای معاونت سیاست گذاری و راهبری اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، محفوظ می باشد

آدرس: تهران، خیابان صوراسرافیل، ساختمان مرکزی وزارت امور اقتصادی و دارایی

کد پستی: ۱۱۱۴۹۴۳۶۶۱ تلفن: ۳۹۹۰۹ نمابر: ۳۹۹۶۷۶۲۷ رایانامه: info@mefa.ir

فهرست مطالب

- ۱- چکیده گزارش..... ۲
- ۲- خلاصه مدیریتی ۳
- ۴- اطلاعات آماری شرکای تجاری مشترک ایران و آمریکا در سال ۲۰۲۳ ۴
- ۵- جمع‌بندی و راهکارهای پیشنهادی..... ۱۰

فهرست جداول

- جدول (۱): آمار تجارت شرکای مشترک تجاری ایران و آمریکا در سال ۲۰۲۳ ۴
- جدول (۲): ده کشور اول واردکننده از ایران و حجم صادرات آن‌ها به کشور آمریکا در سال ۲۰۲۳ ۶
- جدول (۳): مهمترین مبادی وارداتی عراق در سال ۲۰۲۳ ۷
- جدول (۴): کالاهای اصلی صادراتی ایران به مقاصد اصلی صادراتی در سال ۱۴۰۳ ۹

فهرست نمودارها

- نمودار (۱): آمار واردات از ایران و صادرات به آمریکا در سال ۲۰۲۳ (ده کشور اول واردکننده از ایران) ۷

۱- چکیده گزارش

این گزارش به تحلیل آماری شرکای تجاری مشترک ایران و ایالات متحده در سال ۲۰۲۳ می‌پردازد و با تمرکز بر نسبت واردات از ایران به صادرات به آمریکا، تأثیر بالقوه سیاست‌های تعرفه‌ای آمریکا را بر این کشورها ارزیابی می‌کند. در بخش اول گزارش و در جدول (۱) فهرستی از این شرکای تجاری را به همراه مقادیر صادرات به آمریکا و واردات از ایران در سال ۲۰۲۳ ارائه می‌دهد. برای کشورهایی که نسبت واردات از ایران به صادرات به آمریکا در آن‌ها بیشتر از یک (۱) است، مانند افغانستان (۸۳،۹)، آذربایجان (۷،۸)، ترکمنستان (۲۵۵،۶) و تاجیکستان (۲۴۰،۹) تأثیرگذاری سیاست‌های افزایش تعرفه آمریکا بر تجارتشان با ایران پایین خواهد بود. این معیار نشان می‌دهد که این کشورها در مقایسه با حجم تجارت خود با آمریکا، وابستگی بیشتری به واردات از ایران دارند و بنابراین، افزایش تعرفه‌ها توسط آمریکا ممکن است تأثیر چندانی بر رابطه تجاری آن‌ها با ایران نگذارد. در مقابل، کشورهایی با نسبت پایین‌تر، وابستگی کمتری به واردات از ایران نسبت به صادرات خود به آمریکا دارند و سیاست‌های تعرفه‌ای آمریکا احتمالاً تأثیر شدیدتری بر تجارت آن‌ها با ایران خواهد داشت.

در بخش دوم گزارش به تحلیل تأثیر سیاست‌های تعرفه‌ای آمریکا بر ده کشور عمده واردکننده از ایران در سال ۲۰۲۳ پرداخته شده است. جدول (۲) جزئیات کل صادرات این کشورها، میزان صادرات آن‌ها به آمریکا، وارداتشان از ایران، سهم واردات از ایران در کل صادرات کشورشان و همچنین سهم صادرات به آمریکا از کل صادرات هر کشور را نشان می‌دهد. تمرکز اصلی این تحلیل بر کشورهایی است که سهم صادراتشان به آمریکا بیش از ۱۰ درصد از کل صادرات آن کشور باشد (که با رنگ قرمز مشخص شده‌اند). این معیار نشان‌دهنده وابستگی قابل توجه این کشورها به بازار آمریکا است. بنابراین، اجرای سیاست‌های افزایش تعرفه توسط آمریکا می‌تواند این کشورها را وادار به کاهش شدید یا حذف کامل واردات از ایران کند تا از منافع تجاری خود با آمریکا محافظت نمایند. بر اساس داده‌ها، کشورهایی مانند چین با (۱۳،۲٪)، هند با (۲۰،۲٪)، پاکستان با (۱۷،۹٪) و اندونزی با (۱۰،۹٪) کشورهایی هستند که سهم صادراتشان به آمریکا بیش از ۱۰ درصد کل صادراتشان است. این کشورها به دلیل وابستگی بالایشان به بازار آمریکا، در صورت افزایش تعرفه‌ها، ممکن است تحت فشار قرار گیرند تا روابط تجاری خود با ایران را تعدیل کنند.

نتایج این گزارش نشان می‌دهد که اعمال تعرفه ۲۵ درصدی آمریکا علیه کشورهایی که از ایران کالا یا خدمات خریداری می‌کنند، لزوماً به معنای کاهش یکسان صادرات ایران به همه بازارهای هدف نخواهد بود. آنچه بیش از خود تعرفه بر آینده تجارت ایران اثر می‌گذارد، نحوه واکنش شرکای تجاری ایران به این سیاست است. برخی کشورها برای حفظ دسترسی خود به بازار آمریکا، ناگزیر بخشی از تجارت رسمی خود با ایران را محدود خواهند کرد، در حالی که برخی دیگر، به دلیل وابستگی کمتر به بازار آمریکا یا توان بیشتر در مدیریت فشارهای تجاری، احتمالاً همکاری اقتصادی خود با ایران را ادامه خواهند داد. از این رو، ارزیابی آثار این سیاست باید فراتر از مقایسه حجم تجارت کشورها با ایران یا آمریکا انجام شود و عواملی همچون قدرت اقتصادی کشور مقصد، امکان جایگزینی کالاهای ایرانی و ظرفیت استمرار تجارت از مسیرهای جایگزین نیز در نظر گرفته شود.

۲- خلاصه مدیریتی

کشور آمریکا در ۱۸ بهمن ۱۴۰۴ یک فرمان اجرایی صادر کرد که چارچوبی را برای اعمال تعرفه (۲۵ درصدی) بر کشورهایی که هرگونه کالا یا خدماتی را از ایران خریداری می‌کنند، ایجاد می‌کند. براساس این اطلاعیه، این فرمان سیستمی را ایجاد می‌کند که به ایالات متحده اجازه می‌دهد تعرفه‌های اضافی را بر واردات از هر کشوری که به طور مستقیم یا غیرمستقیم هرگونه کالا یا خدماتی را از ایران خریداری، وارد یا به دست می‌آورد، اعمال کند. این شیوه از تحریم، نوع جدیدی از تحریم‌ها است که آمریکا به کار برده است. تفاوت این نوع از تحریم در مقایسه با تحریم‌های پیشین این است که در تحریم‌های گذشته، افراد و شرکت‌هایی که در تجارت با ایران حضور داشتند، شناسایی و مورد تحریم قرار می‌گرفتند؛ اما در تحریم تعرفه‌ای جدید، کشورها فارغ از اینکه چه شرکتی در این تجارت حضور داشت، مشمول تعرفه‌ها خواهند بود.

سیاست‌گذاری تعرفه‌ای، به عنوان یکی از ابزارهای اصلی در روابط تجاری بین‌المللی، تأثیرات عمیقی بر ساختار هزینه‌ها، استراتژی‌های رقابتی و جریان کالا میان کشورها دارد. در این راستا اعمال تعرفه ۲۵ درصدی ایالات متحده بر کشورهایی که مبادرت به واردات از ایران می‌کنند، اگرچه ظاهراً محدودیت‌های مستقیم را متوجه واردکنندگان طرف معامله با ایران قرار می‌دهد، اما در بطن خود، تأثیرات عمیق و چندلایه‌ای بر اقتصاد ملی ایران بر جای می‌گذارد. این سیاست، فراتر از یک مانع تعرفه‌ای صرف، به مثابه یک اهرم فشار اقتصادی عمل کرده و ابعاد مختلف صادرات، تولید داخلی، اشتغال و تراز تجاری کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

نخستین و فوری‌ترین اثر این تعرفه، «کاهش چشمگیر درآمدهای ارزی حاصل از صادرات» است. برای بسیاری از کالاهای صادراتی ایران، بازاری که تحت تأثیر سیاست‌های تعرفه‌ای آمریکا قرار می‌گیرند، از اهمیت بالایی برخوردار هستند. اعمال تعرفه ۲۵ درصدی بر کشورهای واردکننده از ایران، می‌تواند به معنای کاهش تقاضا برای کالاهای ایرانی باشد. این کاهش تقاضا مستقیماً به افت حجم صادرات و در نتیجه، کاهش ورود ارز به کشور منجر می‌شود. این امر می‌تواند بر توانایی ایران در تأمین نیازهای وارداتی خود، پرداخت بدهی‌های ارزی و مدیریت ثبات نرخ ارز فشار مضاعفی وارد کند.

دومین پیامد حیاتی، «تأثیرات منفی بر تولید داخلی و اشتغال» است. بخش قابل توجهی از صنایع ایران، به ویژه در حوزه‌هایی مانند فرش دستباف، خشکبار، زعفران و برخی محصولات پتروشیمی، به بازارهای صادراتی وابستگی دارند. کاهش صادرات به دلیل وضع تعرفه آمریکا بر کشورهای واردکننده، تولیدکنندگان داخلی را با مزاد عرضه، کاهش سودآوری و در نهایت، توقف یا کاهش سطح تولید مواجه می‌سازد. این وضعیت، به طور مستقیم منجر به «کاهش فرصت‌های شغلی» در این صنایع و افزایش نرخ بیکاری خواهد شد. علاوه بر این، کاهش درآمدهای ارزی ممکن است توانایی صنایع داخلی برای واردات مواد اولیه و ماشین‌آلات مورد نیاز را نیز محدود کند.

سومین جنبه مهم، «ایجاد اختلال در زنجیره‌های ارزش و بازارهای هدف» است. این تعرفه می‌تواند منجر به جابجایی بازارهای هدف برای محصولات ایرانی شود. در حالی که ممکن است تلاش‌هایی برای یافتن بازارهای جایگزین صورت

گیرد، اما جایگزینی بازارهای سنتی با بازارهای جدید، نیازمند زمان، سرمایه‌گذاری و ایجاد روابط تجاری جدید است که خود فرآیندی پرهزینه و زمان‌بر است. همچنین، این تعرفه می‌تواند برخی از بخش‌های تخصصی و با ارزش افزوده بالا در اقتصاد ایران را که بر پایه روابط تجاری خاص بنا شده بودند، تضعیف کند.

در نهایت، این سیاست تعرفه‌ای می‌تواند به «افزایش ریسک سرمایه‌گذاری» در اقتصاد ایران منجر شود. سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، با مشاهده افزایش موانع تجاری و کاهش چشم‌انداز سودآوری در بخش‌های صادرات‌محور، ممکن است از سرمایه‌گذاری در این حوزه‌ها اجتناب کنند. این امر به نوبه خود، روند توسعه اقتصادی و ایجاد صنایع جدید را کند کرده و اقتصاد ایران را در بلندمدت آسیب‌پذیرتر می‌سازد.

بنابراین، تعرفه ۲۵ درصدی آمریکا بر واردکنندگان از ایران، صرفاً یک محدودیت تجاری نیست، بلکه ابزاری است که از طریق تأثیر بر شرکای تجاری ایران، اقتصاد ملی این کشور را در ابعاد گوناگون، از درآمدهای ارزی و تولید گرفته تا اشتغال و چشم‌انداز سرمایه‌گذاری، تحت فشار قرار می‌دهد.

۳- اطلاعات آماری شرکای تجاری مشترک ایران و آمریکا در سال ۲۰۲۳

در جدول (۱) کشورهایی که با رنگ سبز مشخص شده‌اند نسبت واردات از ایران به صادرات به آمریکای آن‌ها بیشتر از یک (۱) بوده و امکان تأثیرگذاری سیاست‌های افزایش تعرفه آمریکا بر تجارت این کشورها با ایران پایین است.

جدول (۱): آمار تجارت شرکای مشترک تجاری ایران و آمریکا در سال ۲۰۲۳

ردیف	کشور	صادرات به آمریکا در سال ۲۰۲۳	واردات از ایران در سال ۲۰۲۳	نسبت واردات از ایران به صادرات به آمریکا
		(هزار دلار)	(هزار دلار)	
۱	چین	۴۴۸,۰۳۵,۹۴۱	۲۸,۲۹۲,۹۷۵	۰.۱
۲	عراق	۸,۹۴۱,۵۲۱	۱۲,۰۳۵,۳۶۸	۱.۳
۳	ترکیه	۱۶,۵۲۰,۸۱۹	۷,۰۶۶,۷۶۵	۰.۴
۴	امارات متحده عربی	۶,۸۷۲,۲۷۹	۶,۰۹۱,۳۴۳	۰.۹
۵	هند	۸۷,۲۸۴,۴۷۱	۲,۳۷۷,۴۵۴	۰.۰
۶	پاکستان	۵,۱۸۶,۸۶۱	۱,۹۷۳,۳۰۱	۰.۴
۷	افغانستان	۲۱,۰۰۸	۱,۷۶۲,۰۵۲	۸۳.۹
۸	عمان	۱,۷۵۹,۴۶۱	۱,۲۳۲,۴۳۲	۰.۷
۹	روسیه	۴,۹۰۲,۴۴۳	۹۰۹,۷۰۷	۰.۲
۱۰	اندونزی	۲۸,۱۰۱,۲۱۵	۷۰۵,۷۴۹	۰.۰
۱۱	آذربایجان	۷۱,۶۱۳	۵۵۸,۳۹۶	۷.۸
۱۲	ارمنستان	۱۳۸,۸۰۷	۴۹۳,۸۶۹	۳.۶
۱۳	ترکمنستان	۱,۸۰۸	۴۶۲,۱۳۱	۲۵۵.۶
۱۴	تایلند	۵۸,۶۸۴,۹۳۹	۴۲۸,۱۰۴	۰.۰
۱۵	ازبکستان	۹۶,۷۸۶	۳۴۴,۸۳۴	۳.۶
۱۶	تاجیکستان	۱,۰۳۱	۲۴۸,۳۶۰	۲۴۰.۹
۱۷	قزاقستان	۲,۳۱۷,۱۶۶	۲۱۰,۳۶۵	۰.۱
۱۸	مالزی	۴۷,۳۳۸,۳۲۶	۲۰۳,۲۲۹	۰.۰
۱۹	گرجستان	۱۱۹,۴۵۴	۱۸۵,۹۱۹	۱.۶

ردیف	کشور	صادرات به آمریکا در سال ۲۰۲۳	واردات از ایران در سال ۲۰۲۳	نسبت واردات از ایران به صادرات به آمریکا
		(هزار دلار)	(هزار دلار)	
۲۰	کویت	۱,۷۸۰,۸۰۷	۱۷۲,۵۴۳	۰.۱
۲۱	آلمان	۱۶۳,۰۸۰,۷۴۲	۱۶۹,۷۰۸	۰.۰
۲۲	سوریه	۱۱,۷۵۳	۱۶۷,۶۱۶	۱۴.۳
۲۳	غنا	۱,۷۳۸,۳۳۲	۱۶۳,۰۰۳	۰.۱
۲۴	آفریقای جنوبی	۱۴,۲۶۷,۱۴۴	۱۵۹,۱۳۷	۰.۰
۲۵	ویتنام	۱۱۸,۹۴۰,۹۲۹	۱۴۲,۳۷۶	۰.۰
۲۶	ونزوئلا	۳,۸۲۴,۳۳۰	۱۳۲,۵۵۸	۰.۰
۲۷	بنگلادش	۸,۶۶۸,۷۰۱	۱۲۵,۹۱۹	۰.۰
۲۸	سری لانکا	۲,۹۷۶,۱۰۰	۱۲۲,۷۵۷	۰.۰
۲۹	میانمار	۹۰۱,۵۷۶	۱۱۰,۹۰۹	۰.۱
۳۰	قطر	۲,۱۳۰,۴۶۴	۱۰۵,۷۳۹	۰.۰
۳۱	بلغارستان	۱,۶۲۲,۰۰۷	۹۰,۴۶۷	۰.۱
۳۲	ایتالیا	۷۵,۲۰۷,۶۰۱	۸۸,۷۶۱	۰.۰
۳۳	کره جنوبی	۱۱۹,۷۲۵,۰۵۸	۷۸,۷۲۴	۰.۰
۳۴	اسپانیا	۲۴,۰۸۳,۹۹۷	۷۷,۴۷۴	۰.۰
۳۵	تانزانیا	۱۹۷,۹۷۵	۷۵,۱۲۸	۰.۴
۳۶	قرقیزستان	۱۲,۹۰۶	۷۴,۹۲۹	۵.۸
۳۷	هلند	۳۹,۳۷۸,۵۰۹	۵۸,۲۹۲	۰.۰
۳۸	چین تایپه	۸۹,۹۱۸,۸۷۵	۵۶,۰۷۵	۰.۰
۳۹	هنگ کنگ	۴,۲۵۸,۲۲۴	۵۴,۳۱۳	۰.۰
۴۰	کنیار	۹۱۸,۵۱۵	۵۰,۳۰۲	۰.۱
۴۱	نیجریه	۵,۸۴۹,۸۵۸	۴۷,۰۶۵	۰.۰
۴۲	سنگاپور	۴۰,۷۱۱,۷۳۳	۴۶,۶۹۷	۰.۰
۴۳	رومانی	۴,۱۳۴,۱۱۵	۴۶,۲۴۱	۰.۰
۴۴	بلژیک	۲۳,۵۰۵,۰۶۵	۴۴,۸۹۳	۰.۰
۴۵	موزامبیک	۲۱۴,۲۸۹	۴۱,۵۹۲	۰.۲
۴۶	آلبانی	۸۰,۷۵۱	۴۱,۳۲۹	۰.۵
۴۷	سومالی	۳,۲۴۶	۳۴,۳۶۵	۱۰.۶
۴۸	یمن	۷,۲۳۰	۳۱,۵۴۲	۴.۴
۴۹	اردن	۲,۹۹۷,۰۳۷	۲۹,۹۳۶	۰.۰
۵۰	الجزایر	۳,۱۵۰,۸۶۶	۲۹,۶۶۶	۰.۰
۵۱	لبنان	۲۰۵,۱۶۰	۲۶,۷۶۹	۰.۱
۵۲	بریتانیا	۶۵,۴۸۷,۱۱۷	۲۰,۵۰۶	۰.۰
۵۳	کانادا	۴۳۱,۱۹۵,۸۴۹	۲۰,۴۲۶	۰.۰
۵۴	بلاورس	۵۰,۳۷۷	۱۹,۴۹۴	۰.۴
۵۵	مصر	۲,۵۴۰,۷۶۲	۱۹,۳۳۳	۰.۰
۵۶	صربستان	۸۶۹,۹۵۶	۱۷,۷۹۵	۰.۰
۵۷	فیلیپین	۱۳,۶۶۶,۹۰۵	۱۴,۸۶۶	۰.۰
۵۸	استرالیا	۱۶,۳۸۷,۲۹۹	۱۴,۵۸۷	۰.۰
۵۹	سوئیس	۵۲,۹۰۰,۰۸۹	۱۴,۵۶۶	۰.۰
۶۰	لیبی	۱,۵۶۸,۵۶۵	۱۳,۲۱۷	۰.۰

بررسی آثار و پیامدهای وضع تعرفه ۲۵ درصدی از سوی آمریکا بر کشورهای واردکننده از ایران

ردیف	کشور	صادرات به آمریکا در سال ۲۰۲۳ (هزار دلار)	واردات از ایران در سال ۲۰۲۳ (هزار دلار)	نسبت واردات از ایران به صادرات به آمریکا
۶۱	ژاپن	۱۵۱,۵۸۰,۶۱۲	۱۲,۲۲۲	۰.۰
۶۲	اکراین	۱,۳۴۱,۸۹۰	۱۱,۶۸۲	۰.۰
۶۳	لهستان	۱۳,۶۳۰,۳۵۹	۱۱,۵۲۱	۰.۰
۶۴	بحرین	۱,۲۳۱,۳۶۴	۱۱,۳۵۳	۰.۰
۶۵	جیبوتی	۴۸,۱۷۵	۱۰,۶۸۱	۰.۲
۶۶	فرانسه	۵۸,۹۲۷,۲۰۶	۹,۳۸۶	۰.۰
۶۷	سودان	۱۳,۸۱۰	۹,۲۴۰	۰.۷
۶۸	یونان	۲,۲۱۱,۴۱۵	۷,۰۹۲	۰.۰
۶۹	سوئد	۱۸,۸۶۰,۱۵۱	۶,۳۳۱	۰.۰
۷۰	ساحل عاج	۱,۰۰۳,۴۰۴	۵,۸۷۱	۰.۰

پی نوشت: با توجه به اینکه واردات بقیه کشورها به ایران کمتر از ۵ میلیون دلار بوده است، از جدول حذف گردیده اند.

منبع: <https://www.trademap.org>

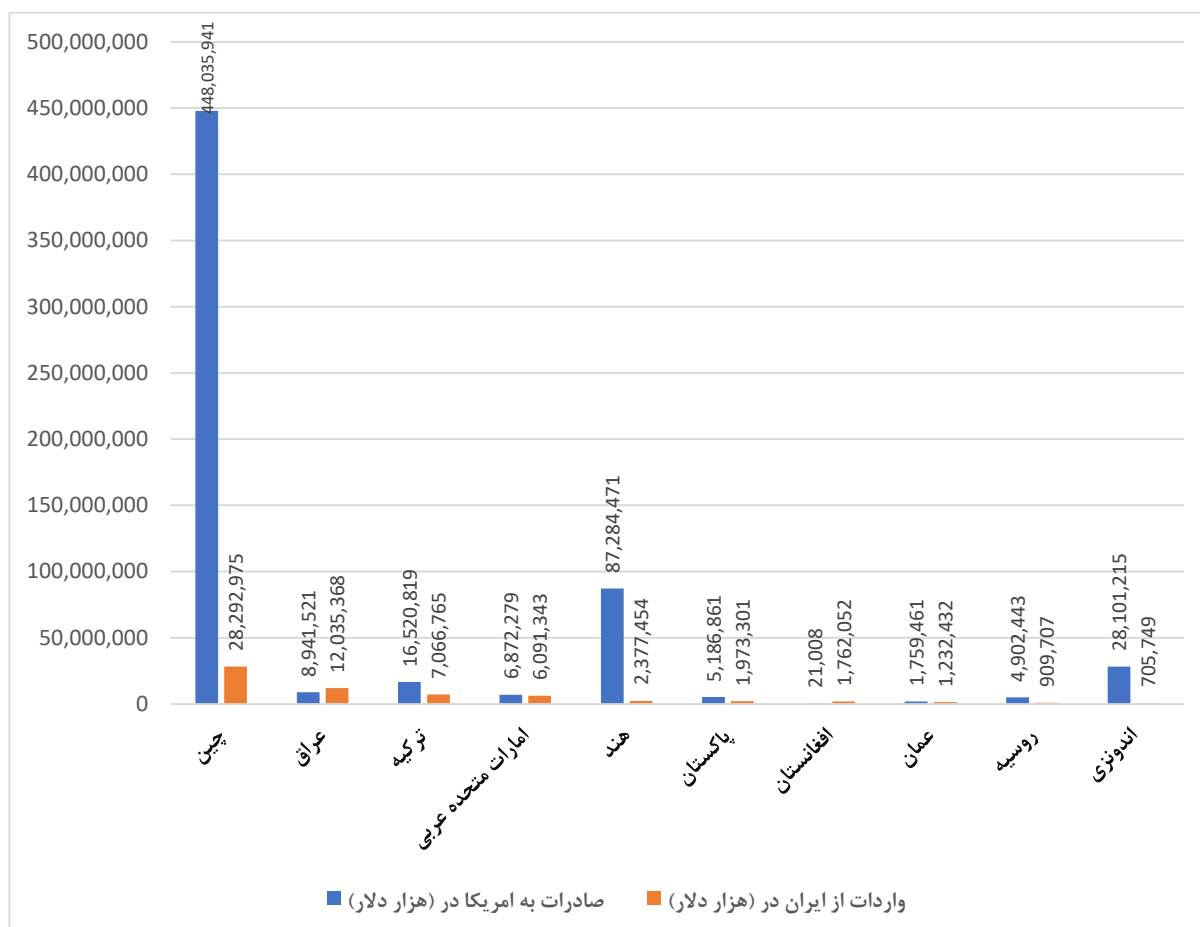
در جدول (۲) کشورهایی که با رنگ قرمز مشخص گردیده اند سهم صادرات آن ها به آمریکا از کل صادرات آن کشور بیشتر از ۱۰ درصد بوده و در نتیجه اجرای سیاست های افزایش تعرفه از سوی آمریکا می تواند کشورهای مذکور را مجبور به کاهش شدید واردات از ایران و یا حذف آن نماید.

جدول (۲): ده کشور اول واردکننده از ایران و حجم صادرات آن ها به کشور آمریکا در سال ۲۰۲۳

ردیف	کشور	کل صادرات در سال ۲۰۲۳	صادرات به آمریکا در (هزار دلار)	سهم صادرات به آمریکا از کل صادرات کشور (درصد)	واردات از ایران در (هزار دلار)	سهم از کل صادرات ایران در سال ۲۰۲۳ (درصد)
۱	چین	۳,۲۸۸,۷۱۶,۳۱۲	۴۴۸,۰۳۵,۹۴۱	۱۳.۲٪	۲۸,۲۹۲,۹۷۵	۴۱.۳٪
۲	عراق	۱۱۵,۹۵۰,۰۰۰	۸,۹۴۱,۵۲۱	۷.۷٪	۱۲,۰۳۵,۳۶۸	۱۷.۵٪
۳	ترکیه	۲۵۵,۶۲۷,۴۲۹	۱۶,۵۲۰,۸۱۹	۶.۵٪	۷,۰۶۶,۷۶۵	۱۰.۳٪
۴	امارات متحده عربی	۵۷۰,۲۴۵,۳۸۴	۶,۸۷۲,۳۷۹	۱.۲٪	۶,۰۹۱,۳۴۳	۸.۹٪
۵	هند	۴۳۱,۲۴۵,۵۳۶	۸۷,۲۸۴,۴۷۱	۲۰.۲٪	۲,۳۷۷,۴۵۴	۳.۵٪
۶	پاکستان	۲۸,۹۵۰,۰۸۶	۵,۱۸۶,۸۶۱	۱۷.۹٪	۱,۹۷۳,۳۰۱	۲.۹٪
۷	افغانستان	۱,۹۰۰,۰۰۰	۲۱,۰۰۸	۱.۱٪	۱,۷۶۲,۰۵۲	۲.۶٪
۸	عمان	۵۹,۰۱۰,۵۳۱	۱,۷۵۹,۴۶۱	۳.۰٪	۱,۲۳۲,۴۳۲	۱.۸٪
۹	روسیه	۳۳۷,۱۰۵,۳۵۲	۴,۹۰۲,۴۴۳	۱.۵٪	۹۰۹,۷۰۷	۱.۳٪
۱۰	اندونزی	۲۵۸,۷۹۷,۱۹۶	۲۸,۱۰۱,۲۱۵	۱۰.۹٪	۷۰۵,۷۴۹	۱.۰٪
	مجموع	-	۶۰۷,۶۲۶,۰۱۹		۶۲,۴۴۷,۱۴۶	۹۱.۰٪

منبع: <https://www.trademap.org>

نمودار (۱): آمار واردات از ایران و صادرات به آمریکا در سال ۲۰۲۳ (ده کشور اول واردکننده از ایران)

منبع: <https://www.trademap.org>

با توجه به جدول (۲) اولین مقصد کالاهای صادراتی ایران کشور چین و سپس عراق و ترکیه بوده است. با توجه به تجربه موفق حفظ صادرات نفت به چین در شرایط تحریمی، می‌توان از راهکارهای مشابهی برای حفظ صادرات کالا به این کشور نیز استفاده کرد. از سوی دیگر لزوم برنامه‌ریزی برای حفظ و یا افزایش سهم صادرات ایران به کشور عراق با توجه به ارزش نسبتاً بالای صادرات این کشور به آمریکا (حدود ۹ میلیارد دلار) از اهمیت بالایی برخوردار است. در جدول (۳) مهمترین مبادی واردات کشور عراق در سال ۲۰۲۳ و میزان واردات هریک از آن‌ها از کشور عراق نشان داده شده است.

جدول (۳): مهمترین مبادی وارداتی عراق در سال ۲۰۲۳

کشور	ارزش واردات عراق (هزار دلار)	سهم از واردات عراق (درصد)	واردات از عراق
کل	۸۵,۰۶۵,۰۱۷	۱۰۰	۱۱۴,۶۷۸,۹۴۸
امارات متحده عربی	۲۲,۷۰۰,۷۶۴	۰.۲۷	۵,۶۵۱,۱۶۹
چین	۱۴,۳۵۱,۶۲۴	۰.۱۷	۳۵,۴۲۹,۶۶۱
ترکیه	۱۲,۷۵۹,۳۵۸	۰.۱۵	۱,۴۹۸,۱۹۲
ایران	۱۲,۰۳۵,۳۶۸	۰.۱۴	۴۹۰,۰۶۰
هند	۳,۴۷۱,۲۷۱	۰.۰۴	۲۹,۲۰۷,۳۸۷

کشور	ارزش واردات عراق (هزار دلار)	سهم از واردات عراق (درصد)	واردات از عراق
آمریکا	۲,۲۵۸,۵۰۶	۰.۰۳	۸,۹۴۱,۵۲۱
عربستان سعودی	۱,۳۰۳,۹۷۵	۰.۰۲	۲۰,۷۸۸
برزیل	۱,۲۸۸,۶۶۲	۰.۰۲	۲,۳۹۴
آلمان	۱,۲۶۲,۹۶۵	۰.۰۱	۱,۶۹۵,۶۳۸

منبع: <https://www.trademap.org>

مطابق اطلاعات جدول (۳) ایران با سهم ۱۴ درصدی، چهارمین صادرکننده بزرگ به عراق بوده است. با این حال با توجه اختلاف کم (۳ میلیارد دلاری) واردات این کشور از ایران با صادرات آن به آمریکا و امکان جایگزینی کالاهای ایرانی با سایر کشورها، امکان پیروی این کشور از سیاست اتخاذ شده از سوی آمریکا بالا خواهد بود.

لازم به توضیح است که امارات متحده عربی طی دو دهه گذشته به یکی از مهم‌ترین شرکای تجاری ایران تبدیل شده است. اهمیت این کشور تنها به حجم مبادلات مستقیم محدود نمی‌شود، بلکه امارات نقش یک مرکز واسطه‌ای برای تجارت خارجی ایران را نیز ایفا می‌کند. بخش قابل توجهی از کالاهای وارداتی ایران ابتدا وارد امارات شده و سپس از طریق شبکه‌های حمل‌ونقل و بازرگانی به ایران منتقل می‌شوند. همچنین بسیاری از صادرکنندگان ایرانی از زیرساخت‌های مالی، بانکی، حمل‌ونقل و لجستیکی امارات برای دسترسی به بازارهای جهانی استفاده می‌کنند. با این حال، وابستگی بیش از حد به یک مسیر تجاری می‌تواند ریسک‌های اقتصادی و سیاسی ایجاد کند. به همین دلیل، تنوع بخشی به شرکای تجاری و مسیرهای صادراتی و وارداتی از اهمیت بالایی برخوردار است. اگرچه هیچ کشوری به تنهایی جایگزین کامل امارات نیست، اما می‌توان این نقش را بین چند کشور تقسیم کرد. در این زمینه، ترکیه یکی از مهم‌ترین گزینه‌ها محسوب می‌شود. این کشور به دلیل همسایگی با ایران، برخورداری از زیرساخت‌های حمل‌ونقل مناسب و دسترسی به بازارهای اروپایی، می‌تواند بخشی از نقش تجاری امارات را بر عهده بگیرد. چین نیز از دیگر گزینه‌های مهم برای کاهش وابستگی به امارات است. این کشور بزرگ‌ترین شریک تجاری بسیاری از اقصادهای جهان بوده و بازار بسیار وسیعی برای محصولات انرژی، پتروشیمی و مواد اولیه ایران دارد. در کنار چین، هند نیز به دلیل جمعیت زیاد، رشد اقتصادی سریع و نیاز روزافزون به انرژی، می‌تواند مقصد مهمی برای صادرات ایران و همچنین یکی از مسیرهای توسعه روابط تجاری باشد. در حوزه منطقه‌ای، عمان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. روابط سیاسی مناسب میان ایران و عمان، همراه با توسعه بنادر و زیرساخت‌های دریایی این کشور، ظرفیت‌های قابل توجهی برای گسترش همکاری‌های تجاری ایجاد کرده است. همچنین کشورهایی مانند قطر و کویت نیز می‌توانند بخشی از مبادلات منطقه‌ای ایران را جذب کنند، هرچند اندازه اقتصاد و ظرفیت تجاری آنها با امارات قابل مقایسه نیست.

در جدول (۴) کالاهای اصلی صادراتی ایران به ۵ مقصد اصلی نشان داده شده است. بخش قابل توجهی از صادرات ایران به مقاصد اصلی مانند چین و عراق، به محصولات پتروشیمی و هیدروکربنی (مانند پروپان، بوتان، متانول، گاز طبیعی) اختصاص دارد. این محصولات به شدت به تقاضای جهانی و قیمت‌های انرژی وابسته هستند و هرگونه نوسان در بازارهای جهانی، تحریم‌های احتمالی یا تغییر در سیاست‌های انرژی کشورهای واردکننده می‌تواند منجر به کاهش

صادرات شود. همچنین، کالاهایی مانند اوره، قیر نفت، و محصولات پلاستیکی نیز در سبد صادراتی حضور دارند که ممکن است تحت تأثیر رقابت با سایر تولیدکنندگان و سیاست تعرفه‌ای وضع شده قرار گیرند. از طرف دیگر، صادرات کالاهای فلزی (مانند میله‌های آهنی، آلومینیوم، روی) و مصنوعات پلاستیکی به بازارهای منطقه‌ای مانند عراق و امارات، نشان‌دهنده تأثیرپذیری سایر محصولات صادراتی است. با این حال، کاهش صادرات این اقلام به عواملی چون توان رقابتی تولیدکنندگان خارجی با کالاهای ایرانی، هزینه‌های حمل و نقل و سایر موانع تجاری احتمالی بستگی دارد. در مجموع، بخش انرژی و پتروشیمی به دلیل حجم بالای صادرات، بیشترین ریسک را برای کاهش احتمالی صادرات در صورت پیروی از سیاست تعرفه‌ای مذکور آمریکا دارد، در حالی که سایر گروه‌های کالایی ممکن است کم‌تر تحت تأثیر قرار گیرند.

جدول (۴): کالاهای اصلی صادراتی ایران به مقاصد اصلی صادراتی در سال ۱۴۰۳

چین			عراق			ترکیه			امارات متحده عربی			هند		
کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش (میلیون دلار)	کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش (میلیون دلار)	کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش (میلیون دلار)	کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش (میلیون دلار)	کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش (میلیون دلار)
۲۷۱۱ ۱۲۹۰	پروپان مایع شده	۲۸۸۲	۲۷۱۱۲ ۱۹۰	گاز طبیعی	۳۰۹۲۸	۲۷۱۱ ۲۱۹۰	گاز طبیعی	۲۰۹۲۳	۲۷۱۱۱ ۹۹۰	سایر گازهای نفتی و هیدروکربوره ای گازی	۷۵۵	۲۹۰۵ ۱۱۰۰	متانول	۳۱۳
۲۷۱۱ ۱۳۹۰	بوتان مایع شده	۱۰۷۳۵	۷۲۱۴۲ ۰۰۰	میله های آهنی یا فولادی	۳۱۴	۷۶۰۱ ۱۰۰۰	آلومینیوم به صورت کار نشده	۶۰۰	۲۷۰۷۵ ۰۰۰	سایر مخلوط های هیدروکربوره ای بودار	۵۲۵	۲۸۱۴ ۱۰۰۰	آمونیاک بدون آب	۲۳۳
۲۹۰۵ ۱۱۰۰	متانول	۱۰۳۶۲	۶۹۰۷۲ ۲۰۰	کاشی	۱۳۶	۳۱۰۲ ۱۰۹۰	سایر اوره حتی	۴۷۲	۲۷۱۳۲ ۰۰۰	قیرنفت	۴۰۴	۲۷۱۳ ۲۰۰۰	قیرنفت	۱۵۷
۷۴۰۳ ۱۱۰۰	کاتود و قطعات کاتود	۶۴۰	۳۹۲۳۱ ۰۹۰	سایر جعبه، صندوق، قفسه و اشیای همانند از مواد پلاستیکی	۹۳	۷۳۰۴ ۹۰۰۰	لوله ها یا پروفیل های	۱۸۰	۲۷۱۰۱ ۹۹۰	سایر فرآورده های غیر مذکور دارای ۷۰٪ وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های معدنی قیری	۳۸۱	۳۱۰۲ ۱۰۹۰	سایر اوره حتی به صورت محلول در آب	۷۸
۳۹۰۱ ۱۰۳۰	پلی اتیلن	۵۸۰	۳۹۲۴۹ ۰۰۰	لوازم خانه داری و پاکیزگی	۷۳	۷۹۰۱ ۱۲۱۰	روی غیر ممزوج	۱۳۷	۲۷۱۰۱ ۲۹۰	سایر روغن های سبک و فرآورده ها بجز بنزین	۲۳۶	۸۰۴۱ ۰۴۰	خرما مضافتی تازه یا خشک کرده	۶۱

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران

۴- جمع بندی و راهکارهای پیشنهادی

این گزارش آماری، داده‌های تجاری سال ۲۰۲۳ میان ایران و شرکای تجاری مشترک با ایالات متحده را بررسی می‌کند تا پتانسیل تأثیرگذاری سیاست‌های تعرفه‌ای آمریکا بر این روابط را ارزیابی نماید. بر اساس اطلاعات بدست آمده چین، هند، پاکستان و اندونزی از جمله کشورهایی هستند که وابستگی معناداری به بازار آمریکا دارند و سهم صادرات آن‌ها به آمریکا بیش از ۱۰ درصد از کل صادرات آن‌ها را تشکیل می‌دهد. از طرف دیگر این کشورها در مجموع سهم بسیار قابل توجهی از صادرات ایران (حدود ۵۰ درصد از کل صادرات ایران در سال ۲۰۲۳) را به خود اختصاص داده‌اند. در صورت اجرای سیاست‌های افزایش تعرفه یا فشارهای تجاری از سوی آمریکا، این کشورها ممکن است برای حفظ دسترسی خود به بازار آمریکا، واردات از ایران را کاهش داده یا با محدودیت‌های بیشتری مواجه سازند. چنین وضعیتی می‌تواند پیامدهای مستقیمی برای اقتصاد ایران از جمله کاهش درآمدهای ارزی، افت ظرفیت تولید صادرات محور، افزایش نااطمینانی در بازار ارز و کاهش اشتغال در بخش‌های وابسته به صادرات به همراه داشته باشد. با توجه به این سطح از ریسک، اتخاذ راهکارهای سیاستی و اجرایی برای کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد ایران ضروری است. اتخاذ راهکارهایی مانند تنوع بخشی به بازارهای صادراتی (کاهش تمرکز بر چند مقصد محدود و توسعه بازارهای منطقه‌ای، آفریقایی و کشورهای عضو پیمان‌های اقتصادی نوظهور)، تقویت تجارت منطقه‌ای و پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه (استفاده از سازوکارهای تهاتر، پیمان‌های پولی محلی و کاهش وابستگی به دلار در تسویه مبادلات)، افزایش صادرات با ارزش افزوده بالاتر (جهت افزایش قدرت چانه‌زنی تجاری ایران و عدم امکان جایگزینی ایران توسط شرکای تجاری)، ایجاد مشوق‌های قراردادی بلندمدت با شرکای اصلی (جهت افزایش هزینه قطع رابطه تجاری با ایران را برای شرکا) می‌تواند از اثرگذاری تحریم‌های اشاره شده بر حجم صادرات غیر نفتی ایران بکاهد. در مجموع، اطلاعات ارائه شده نشان می‌دهد که بخشی از بازارهای اصلی صادراتی ایران به دلیل وابستگی بالا به علت محدود بودن مقاصد، در برابر سیاست‌های تعرفه‌ای این آمریکا آسیب‌پذیر هستند. بنابراین، راهبرد فعال تنوع بخشی، تعمیق همکاری‌های منطقه‌ای و ارتقای ساختار صادراتی، می‌تواند به عنوان سپر حفاظتی اقتصاد ایران در برابر تحریم‌های مورد اشاره عمل کند.

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
معاونت سیاست گذاری و راهبری اقتصادی

آدرس: تهران، خیابان صوراسرافیل، ساختمان مرکزی وزارت امور اقتصادی و دارایی

نمابر: ۰۲۱۳۹۹۶۷۶۲۷

تلفن: ۰۲۱۳۹۹۰۹

econo.mefa.ir